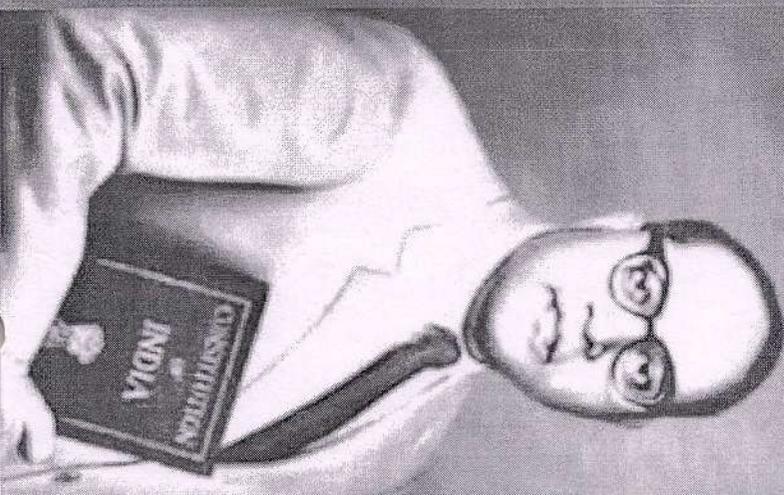

डॉ. बाबरा एफएन

SPECIAL ISSUE No. 75, Vol. I
SPECIAL ISSUE PUBLISHED BY
AAVUSHI INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL
Peer Review & Indexed Journal ISSN 2348-438X Impact factor 6.293
E-mail ID: aavpmo@journal.com
www.aavjournal.com
Mob: 8599250451

No part of this Special Issue shall be copied, reproduced or transmitted in any form or any means, such as Printed material, CD – DVD / Audio / Video Cassettes or Electronic / Mechanical, including photo, copying, recording or by any information storage and retrieval system, at any portal, website etc; Without prior permission.

Impact Factor - 6.293

ISSN-2349-638x

Aayushi
International Interdisciplinary
Research Journal (AIIRJ)

PEER REVIEWED & INDEXED JOURNAL

Special Issue No.75

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि एकविसावे शतक

Editor

Dr. Lahu Waghmare

Executive Editor

Dr. Anil Singare

Co- Editor

Dr. Omshiva Ligade

Sr.No.	Name Of Author	Title Of Paper	Page No.
56	डॉ. विलास तावरे	अर्थतज्ञ डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर	237
57	वैशाली चनबस बेटकर	' मारेकरी जेव्हा मातीला येतात ' या कवितासंग्रहातील आंबेडकरवादी विचार	240
58	प्रा. वसंत निवृत्ती बंडे	दलित्तोधारक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	246
59	डॉ. सुरेश विठ्ठलराव पाथरकर	21 वे शतक आणि डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार व कार्य	249
60	डॉ. यशवंत बाबुराव चव्हाण	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे अर्थशास्त्रविषयक विचार	252
61	प्रा. डॉ. डी. बी. कोनाळे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे अर्थशास्त्रीय विचार व कार्य	256
62	प्रा. डॉ. दिलीप रामचंद्रराव जाधव	एकविसावे शतक आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे समाजसुधारणा विषयक विचार व कार्य	260
63	डॉ. सौ. मेधा देशपांडे	21 वे शतक आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे स्त्री सुधारणाविषयक विचार आणि कार्य	264
64	प्रा. अंतेश्वर चंद्रकांत गायकवाड	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची पत्रकारिता आणि 21वे शतक	269
65	डॉ. राजेंद्रकुमार लक्ष्मणराव लोणे	भीमगीते मराठी कवितेतील समृद्धदालन : शोध आणि चिकित्सा	276
66	डॉ.विद्यादेवी मनोहर कांबळे	दलित साहित्याचे प्रेरणास्रोत : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर	281
67	प्रा. अंकुश रणजित जाधव	21 वे शतक आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे अर्थशास्त्रीय विचार	285
68	सौ.विश्रांती सुरेश चांगन	एकविसावे शतक आणि डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे अर्थशास्त्रीय विचार व कार्य	288
69	डॉ. नरसिंग आप्पासाहेब कदम	एकविसावे शतक आणि भारतीय संविधान	291

परिषदांमधून ठराव केले. 21 व 22 मार्च 1920 रोजी कागल संस्थांमधील माणगाव येथे बहिष्कृत वर्गाची परिषद भरली होती. तेव्हा यामध्ये शिक्षणाबाबत ठराव केले गेले की प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे व मोफत दिले पाहिजे.

ठराव क्रमांक ५:- प्राथमिक शिक्षण मुला-मुलींचा भेद न करता जेवढ्या लवकर होईल तेवढ्या लवकर सक्तीचे व मोफत करण्यात यावे.

ठराव क्रमांक ६:- बहिष्कृत वर्गात शिक्षणाचा प्रसार होणे अत्यंत गरजेचे आहे याशिवाय त्यांची उन्नती होणार नाही म्हणून शिक्षणाचा प्रसार करण्यात शाळामास्तर, डेप्युटी-असिस्टंट, एज्युकेशन-इंस्पेक्टर, नेमले पाहिजेत. बहिष्कृत शिक्षकांना ट्रेनिंग घेण्यास सवलत द्यावी.

ठराव क्रमांक ७:- बहिष्कृत वर्गाच्या विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती मिळणे बाबत

ठराव क्रमांक ८:- सर्वत्र स्पृश्य व अस्पृश्यांच्या शाळा एकत्र भरण्याबाबत

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या सामाजिक व शैक्षणिक कार्याची सुरुवात माणगाव मधून केली. येथे मांडलेल्या ठरावानुसार लक्षात येते की सरकारने सद्यपरिस्थिती जाणून घेण्यासाठी व त्यावर उपाययोजना सुचविण्यासाठी सर चंदावरकर कमिटी 1931 साली नेमली. या कमिटीने शिक्षण विषयक काही शिफारसी केल्या म्हणूनच 20 जुलै 1924 रोजी बहिष्कृत हितकारणी सभेची स्थापना केली गेली.

या सभेमार्फत अस्पृश्यांना शिक्षण देणे हा एक उद्देश ठेवण्यात आलेला होता. प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे व मोफत दिले पाहिजे यासाठी बाबासाहेबांनी भारतीय राज्यघटनेत प्राथमिक शिक्षणाविषयी विचार मांडताना असे म्हटले आहे की, की भारतीय राज्यघटनेने 14 वर्षांखालील मुला-मुलींना सक्तीचे प्राथमिक शिक्षण देण्याचे उद्दिष्ट दहा वर्षात म्हणजे 1960 पर्यंत पूर्ण करण्याचे आश्वासन लोकांना दिले होते, ते उद्दिष्ट अद्याप पूर्ण होऊ शकले नाही. आजही भारतात बहुसंख्येने बालके शिक्षणापासून वंचित आहेत.

आज भारतात 2009 मध्ये राईट टू एज्युकेशन हा कायदा केला आहे. अशा प्रकारच्या शिक्षणाची मागणी डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांनी स्वतंत्र मजूर पक्ष या त्यांच्या पक्षाच्या जाहीरनाम्यातमध्ये पहिल्यांदा केली होती.

*क्र :- ३

डॉ बाबासाहेब आंबेडकरांचे उच्चशिक्षणाविषयक विचार :-

डॉ.बाबासाहेबांच्या चिंतनाचा विषय उच्चशिक्षण हा होता. बाबासाहेबांनी 1920 च्या दशकामध्ये प्रत्येक प्रांतामध्ये उच्च शिक्षण देणारी विद्यापीठे असली पाहिजेत अशी मागणी केली होती. उच्च शिक्षणाचा प्रसार वाढेल तेव्हा लोकांना उच्च शिक्षणाची संधी मिळेल अशी त्यांची भूमिका होती. विद्यापीठाविषयीचे विचार व्यक्त करताना ते म्हणतात विद्यापीठे म्हणजे ज्ञानोपासनेचे केंद्र झाले पाहिजे. अध्ययन, संशोधन, अध्यापन करणाऱ्या विद्वानांनी ज्ञान प्रसार केला पाहिजे. विद्यापीठ म्हणजे ज्ञान मंदिर. तेथे विद्यार्थ्यांच्या अंगी स्वतंत्र विचार करण्याची शक्ती निर्माण झाली पाहिजे. विद्यापीठ म्हणजे विद्यार्थ्यांच्या डोक्यात ज्ञान कोंबण्याची जागा नव्हे;

लोकशाहीकरणाचे डॉ. बाबासाहेबांचे स्वप्न होते हे स्वप्न आजही पूर्ण झाले नाही. त्या दिशेने वाटचाल सुरु आहे; पण जोपर्यंत भारतात शिक्षणाचे लोकशाहीकरण होत नाही तोपर्यंत, या देशात ज्ञानाधिष्ठित समाज निर्माण होणार नाही; आणि तोपर्यंत देश महासत्ता बनणार नाही. इतिहासकार रामचंद्र गुहा यांनी बाबासाहेबांच्या संदर्भात असे म्हटले आहे की, तुम्ही आज ज्या राजकीय सामाजिक आणि शैक्षणिक क्षेत्रातील सुधारणा करणार आहात त्यांचा संदर्भ बिंदू म्हणून बाबासाहेबांकडे पहावे लागेल आणि हे अत्यंत योग्य आहे.

*क्र:- ४

डॉ बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक कार्य :-

अस्पृश्य समाजाची परंपरागत सामाजिक व धार्मिक गुलामगिरीतून सुटका करण्यासाठी, त्यांना जागृत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना आवश्यक वाटत होते. यामुळेच प्रारंभीच्या काळापासून अस्पृश्य समाजात शिक्षणाचा प्रसार आणि प्रचार करण्याच्या कार्यावर त्यांनी भर दिला. संधीचा योग्य विनियोग केल्यास अस्पृश्य व्यक्तीही उच्चविद्याविभूषित होऊ शकते; हे तत्व त्यांना आपल्या उदाहरणाद्वारे समाजासमोर मांडता आले.

त्याचप्रमाणे डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी अस्पृश्य वर्गात शैक्षणिक जागृती करण्याच्या उद्देशाने 20 जुलै 1924 रोजी बहिष्कृत हितकारणी सभा स्थापन करून, अस्पृश्य समाजाच्या शैक्षणिक विकास करण्यासाठी तरुण व प्रौढ व्यक्तीच्या रात्रशाळा, मोफत वाचनालये सुरु केली. तसेच आठ जुलै 1945 रोजी पीपल्स एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना करून, मुंबईत सिद्धार्थ कॉलेज आणि औरंगाबादला मिलिंद कॉलेज मराठवाड्यातील मागासलेपणा घालवण्यासाठी सुरु केली गेली. 1991 पर्यंत मुंबई सात महाविद्यालये एक रात्रशाळा एक इंग्लिशस्कूल नव्या मुंबईत दोन बालमंदिरे, प्राथमिक व दोन महाविद्यालय कला वाणिज्य व शिक्षणाची दोन महाविद्यालये स्थापन झाली आहेत. औरंगाबाद येथे सहा महाविद्यालये आणि चार विद्यालये आहेत. महाडला एक महाविद्यालय व दापोली व महाड येथे दोन छात्रालय व पंढरपूर व नांदेड येथे एक-एक वसतिगृह व दोन विद्यालये, पुण्याला एक प्राथमिक व माध्यमिक शाळा आणि एक महाविद्यालय अशा 34 शैक्षणिक शाळा चालवल्या जात आहेत. यातून दीनदलितांच्या शिक्षणाची काळजी घेऊन शिक्षण प्रसाराचे कार्य अविरतपणे चालू आहे.

सारांश :-

प्रस्तुत संशोधनातून असे स्पष्ट होते की, अस्पृश्य समाजाची परंपरागत व सामाजिक आणि धार्मिक गुलामगिरीतून सुटका करण्यासाठी त्यांना जागृत करणे आवश्यक होते समाज शिक्षित झाल्यावर त्यांची उन्नती होऊ शकेल असे बाबासाहेबांना वाटत होते. तसेच प्रगत राष्ट्रांमध्ये प्राथमिक शिक्षणावर जास्त खर्च होतो व उच्चशिक्षणाकडे सरकारचे लक्ष व खर्च कमी असतो. याउलट परिस्थिती आपल्याकडे आहे. प्राथमिक शिक्षणावर खर्च कमी व उच्च शिक्षणाकडे लक्ष जास्त आणि खर्च पण जास्त आणि म्हणून प्राथमिक शिक्षण परिणामकारक व समाधानकारक सक्तीचे आणि उपयुक्त तसेच गोडी लागेल या दृष्टीने शैक्षणिक विकासाचा विचार करणे

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि एकविसावे शतक

21 वे शतक आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार व कार्य

प्रा. डॉ. सुरेश विठ्ठलराव पाथरकर
(शेठ.ज.नौ.पालीवाला महाविद्यालय,पाली.
ता.सुधागड जि. रायगड)

*क्र.१ :

शिक्षण विषयक विचार व कार्य मानव अधिकाराची प्रस्थापना हा आधुनिक काळातील सर्वात महत्त्वाचा विचार आहे. मानवाला सन्मानाने,प्रतिष्ठेने जिवंत राहता येणे हा त्याचा मूलभूत हक्क आहे. भारतीय संविधानाने संधीची समानता हे तत्त्व मान्य केले आहे; आणि मागासवर्गीयांचा यात अंतर्भूत शैक्षणिक अधिकार मान्य करण्यात आला आहे. शिक्षणाने माणसाला स्वतंत्र विचाराची दिशा व व्यक्तिमत्व मिळते व्यक्तिमत्त्वाच्या विकासाने शिक्षण हे अत्यंत महत्त्वाचे साधन आहे. मात्र चातुर्वर्ण्य व्यवस्थेत बंदिस्त झालेल्या समाजात असा दंडक तयार केला गेला की अशा विषमतावादी समाज व्यवस्थेला छेद देण्यासाठी व मागासवर्गीय समाजाच्या उन्नतीसाठी शिक्षणाशिवाय पर्याय नाही.

ही भूमिका २० व्या शतकात डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी मांडली म्हणूनच त्यांचे नाव अस्पृश्यतेविरुद्धच्या लढ्यात सुवर्णाक्षरांनी लिहिले गेले आहे. असे त्यांचे शैक्षणिक विचार व कार्य या शोधनिबंधात दिसून येतात.

संशोधनाची उद्दिष्टे :-

- १.डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार अभ्यासने*
- २.डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शैक्षणिक कार्याचा आढावा घेणे*

संशोधनाची पद्धती :-

संशोधन लेखनाची मांडणी करताना ऐतिहासिक संशोधन पद्धतीचा वापर केला आहे.

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांचे प्राथमिक शिक्षणाबाबतचे विचार:-

शिक्षण हे समाज परिवर्तनाचे प्रभावी माध्यम आहे, त्यासाठी कोणत्याही समाजाची प्रगती आणि विकास घडवून आणावायाचा असेल तर त्यासाठी प्रथम शिक्षणाचा प्रचार झाला पाहिजे हा सर्वसामान्यांचा निष्कर्ष आहे. व्यक्तीच्या सार्वगोण विकासासाठी शिक्षण हा एक रामबाण उपाय आहे. आर्थिक किंवा सामाजिक प्रगतीसाठी शिक्षणाशिवाय केलेले प्रयत्न निष्फळ ठरतात. ज्या समाजाची सुधारणा करावयाची आहे त्या समाजाला जोपर्यंत केल्या जाणाऱ्या सुधारणांचे महत्त्व पटत नाही तोपर्यंत त्या सुधारणा बाहेरून लादल्यासारख्या असतात व अल्प काळ टिकतात. ज्यांची सुधारणा करावयाची आहे त्यांच्या मनाने पकड घेतली की त्या कल्पना शक्तिशाली